

MASOFAVIY TA'LIM JARAYONIDA TALABALARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH

Genjeva Ulzada Tanatar qizi

**Ajiniyoz nomidagi NMPI Pedagogika fakulteti doktoranti (+998 99 676-22-64)
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15679088>**

Annotatsiya. Kommunikativ kompetensiya, ya'ni samarali muloqot qilish, fikrlarni aniq ifodalash va boshqalar bilan faol aloqada bo'lish qobiliyati, zamonaviy ta'lim jarayonida katta ahamiyatga ega. Shuningdek, kommunikativ kompetensiyaning talimdagi ahamiyati va unig talimdagi muvaffaqiyatlarga ta'siri haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lim, kommunikativ kompetensiya, ta'lim jarayoni, onlayn ta'lim, elektron resurs, kommunikatsiya vositalari.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida katta o'zgarishlar yuz bermoqda. Ayniqsa, global pandemiya sharoitida masofaviy ta'limning ahamiyati ortdi va bu jarayon o'quvchilarning ta'lim olish usullarini tubdan o'zgartirdi. Masofaviy ta'lim – bu o'quvchilar va o'qituvchilar jismoniy joylashuvdan qat'i nazar, turli raqamli platformalar va kommunikatsiya vositalari orqali ta'lim olishi va o'qitilishi jarayonidir. Masofaviy ta'lim elektron resurslar, video darslar, interaktiv platformalar yordamida tashkil etiladi va odatda an'anaviy yuzma-yuz ta'limga nisbatan ko'proq mustaqil ishlashni talab qiladi. Shunday bo'lsa-da, masofaviy ta'lim sharoitida talabalarning nafaqat fan bilimlarini, balki kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki kommunikativ kompetensiya — shaxsning fikrini aniq ifodalash, tinglash, muloqot qilish va ijtimoiy muhitda samarali ishlash qobiliyatidir. Ushbu maqolada masofaviy ta'lim jarayonida talabalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish yo'llari hamda ularning ta'lim sifatiga ta'siri tahlil qilinadi.

Kommunikativ kompetensiya nima?

Kommunikativ kompetensiya — bu til va muloqot vositalaridan foydalangan holda samarali aloqa o'rnatish qobiliyatidir. Kommunikativ kompetensiya — bu shaxsning til, madaniyat, ijtimoiy normalar va muloqot qoidalarini to'g'ri qo'llay olish qobiliyatidir. Bu kompetensiya nutqiy, yozma va noverbal muloqotda samarali bo'lishni o'z ichiga oladi. Ta'limda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish talabalarga nafaqat o'z fikrini aniq ifodalash, balki jamoada ishlash, muammolarni hal etish va boshqalar bilan samarali aloqada bo'lish imkonini beradi. U quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- Til bilimlari (grammatika, lug'at)
- Nutq madaniyati
- Muloqotning ijtimoiy va madaniy kontekstini tushunish
- Hamkorlikda ishlash qobiliyati

Kommunikativ kompetensiya va uning tarkibiy qismlari

Kommunikativ kompetensiya — bu til va muloqot vositalaridan foydalangan holda samarali aloqa o'rnatish qobiliyatidir. U quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- **Lingvistik kompetensiya:** til bilimlari va nutq qobiliyatlari.
- **Pragmatik kompetensiya:** muloqotning maqsadga muvofiqligi va kontekstga mosligi.
- **Sotsial-kommunikativ kompetensiya:** ijtimoiy vaziyatlarda muloqot qilish ko'nikmalari.

Masofaviy ta'limda kommunikativ kompetensiyaning ahamiyati

Masofaviy ta'limning asosiy kamchiligi — to'g'ridan-to'g'ri yuzma-yuz muloqotning chegaralanganligi. Shunga qaramay, masofaviy format ko'plab yangi kommunikatsiya vositalarini taqdim etadi: video konferensiyalar, chatlar, forumlar, elektron pochta va boshqalar. Bu vositalardan samarali foydalanish orqali talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish mumkin. Masofaviy ta'lim jarayonida talabalarda o'z fikrini aniq ifodalash, tinglash, savol berish va javob berish ko'nikmalari shakllanadi.

Masofaviy ta'limda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish muammolari

- To'g'ridan-to'g'ri yuzma-yuz muloqot imkoniyatining cheklanishi
- Talabalar o'rtasida interaktivlik pastligi
- Texnologik vositalarni samarali qo'llay olmaslik
- Motivatsiya va ishtiyoqning pasayishi

Masofaviy ta'limda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning metodik asoslari

1. **Interaktiv ta'lim platformalaridan foydalanish:** Zoom, Microsoft Teams, Google Meet kabi platformalarda guruh ishlari, muhokamalar va onlayn seminarlar tashkil etish talabalar o'rtasida muloqotni faollashtiradi.
2. **Onlayn guruh loyihalari:** talabalar o'zaro fikr almashish, muammolarni birga hal qilish imkoniga ega bo'ladi, bu esa ularning hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini oshiradi.
3. **Rolli o'yinlar va simulyatsiyalar:** kommunikativ vaziyatlarni real hayotga yaqinlashtirib o'rgatish, talabalar uchun qiziqarli va samarali o'quv usulidir.
4. **Yozma va og'zaki kommunikatsiya mashqlari:** bloglar, forumlar, onlayn maqolalar yozish orqali talabalar o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalashni o'rganadilar.
5. **O'qituvchilar tomonidan faol fikr-mulohazalar berish:** muloqotdagi kamchiliklarni tuzatishga yordam beradi va talabalarni yanada rivojlantiradi.

Masofaviy ta'lim zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylandi va bu jarayonda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Talabalarga zamonaviy kommunikatsiya vositalaridan foydalanishni o'rgatish, interaktiv va jamoaviy faoliyatlarni tashkil etish ularning kommunikativ qobiliyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida pedagoglarning malakasi va texnologik imkoniyatlarning uyg'unligi muvaffaqiyat kalitidir. Masofaviy ta'limda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish o'ziga xos qiyinchiliklarga ega bo'lsa-da, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion metodlardan foydalangan holda bu qobiliyatlarni samarali shakllantirish mumkin. Bu esa talabalarni nafaqat o'qishda, balki kelajakdagi professional faoliyatida ham muvaffaqiyatli bo'lishlariga xizmat qiladi.

References:

Используемая литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sadikova, C. B. (2024). Talabalar kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishda autentik audio va video materiallardan foydalanish metodikasi, interaktiv o'qitish yondashuvi asosida. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 14(2), 234-238.
2. Awedh, M., Mueen, A., Zafar, B., & Manzoor, U. (2015). Using Socratic and Smartphones for the support of collaborative learning. *arXiv*.
3. Begmatova, D., & Alimova, L. (2024). O'quv jarayonida talabalar kommunikativ

kompetensiyasini rivojlantirish usullari, metodi va vositalari. *Barqaror Taraqqiyot va Rivojlanish Tamoyillari.*

